

УДК: 37.035.6 (575.1)

**TEMURBEKLAR MAKTABI O'QUVCHILARIDA HARBIY-
VATANPARVARLIK VA STRATEGIK FIKRLASH KO'NIKMALARINI
SHAKLLANTIRISHDA AJDODLAR MEROSINING PEDAGOGIK
STRATEGIYALARI**

Uzokova Hilola Komilovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

DXX "Temurbeklar maktabi"

harbiy akademik litseyi bosh o'qituvchisi

ANNOTATSIYA. Ushbu maqolada harbiy-akademik litseylar, xususan, "Temurbeklar maktabi" o'quvchilarida vatanparvarlik, mardlik va strategik boshqaruv ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik tizimi tadqiq etilgan. Jaloliddin Manguberdi va Amir Temur kabi buyuk sarkardalar hamda ajdodlarimizning harbiy-nazariy hamda ma'naviy merosini zamonaviy ta'lim jarayoniga integratsiya qilish mexanizmlari ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqot doirasida o'quvchilarni buyuk bobolarimizga munosib voris qilib tarbiyalashda qo'llaniladigan innovatsion pedagogik texnologiyalar va ularning samaradorlik ko'rsatkichlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Temurbeklar maktabi, harbiy-vatanparvarlik, pedagogik strategiya, Jaloliddin Manguberdi, Amir Temur, munosib voris, tarixiy motivatsiya, strategik tahlil.

1. KIRISH. Global dunyoda harbiy-strategik va xavfsizlik tizimi keskin o'zgarib borayotgan bir sharoitda, milliy armiyamiz va huquqni muhofaza qiluvchi organlar uchun intellektual salohiyatli, ruhan va jismonan baquvvat, eng muhimi, milliy g'oya va Vatan sadoqatiga ega bo'lgan kadrlar tayyorlash davlat siyosatining eng ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida tashkil etilgan "Temurbeklar maktabi" harbiy-akademik litseylari aynan shu maqsadga xizmat qiluvchi tayanch muassasalardir.

Biroq, zamonaviy harbiy pedagogika shuni ko'rsatadiki, harbiy xizmatchining professional kamoloti faqatgina jismoniy tayyorgarlik va texnik bilimlarga tayanib qolmasligi kerak. Uning negizida kuchli ma'naviy-psixologik immunitet va tarixiy

o'zlikni anglash yotishi lozim. Bu borada o'zbek xalqining qahramonlik tarixi, xususan, Jaloliddin Manguberdi va Amir Temur kabi buyuk ajdodlarimizning hayoti va harbiy san'ati bebaho pedagogik manbadir. Mazkur tadqiqot ushbu buyuk sarkardalar merosini shunchaki tarixiy fakt sifatida emas, balki bugungi o'quvchilarni ushbu zotlarga munosib voris qilib tarbiyalashning pedagogik drayveri (harakatlantiruvchi kuchi) sifatida qo'llash uslubiyotini yaratishga qaratilgan.

METODOLOGIYA. Tadqiqot jarayonida zamonaviy pedagogikaning tizimlilik, izchillik va integratsiyalashgan yondashuv tamoyillariga tayanildi. Harbiy-akademik litseylar o'quvchilarining ma'naviy-ruhiy va vatanparvarlik ko'nikmalarini baholash uchun quyidagi ilmiy-pedagogik metodlar majmuasi qo'llandi:

Tarixiy-pedagogik rekonstruksiya: "Temur tuzuklari" va Shihobuddin an-Nasaviyning "Sulton Jaloliddin Manguberdi hayoti bayoni" kabi tarixiy manbalardagi tarbiyaviy prinsiplar tahlil qilinib, zamonaviy dars formatlariga moslashtirildi.

Interaktiv modellashtirish (Keys-stadi): Tarixiy jang strategiyalari (masalan, Sind daryosi bo'yidagi jang yoki Amir Temurning "Konus shaklidagi" jang taktikasi) dars xonalarida taktik o'yin va muammoli vaziyatlar (keys-lar) ko'rinishida modellashtirildi.

Pedagogik eksperiment va monitoring: Eksperiment "Temurbeklar maktabi" harbiy-akademik litseyining 1- va 2-bosqich o'quvchilari (jami 120 nafar kursant) o'rtasida 2025-2026-o'quv yili davomida olib borildi. Kursantlarning vatanparvarlik motivatsiyasi darajasi va strategik fikrlash ko'rsatkichlari dinamikasi o'rganildi.

NATIJALAR. Ajdodlarimiz merosi asosida o'quvchilarni munosib voris etib tarbiyalash jarayonini tizimlashtirish maqsadida ta'lim jarayoniga uch bosqichli "Vorislilik koordinatasi" innovatsion pedagogik modeli joriy etildi.

1-jadval. O'quvchilarni ajdodlarga munosib voris qilib tarbiyalashning pedagogik model tarkibi

Modul nomi	Yo'naltirilgan shaxs kognitiv xislati	Qo'llanilgan pedagogik instrument	Kutilgan natija
"Manguberdi jasorati" moduli	Chidamlilik, murosasizlik, vatanga mutlaq sadoqat	Psixologik to'siqlar zanjiri, vaziyatli xavf keyslari	Ekstremal holatlarda to'g'ri qaror qabul qilish

Modul nomi	Yo'naltirilgan shaxs kognitiv xislati	Qo'llanilgan pedagogik instrument	Kutilgan natija
"Temur tuzuklari" moduli	Strategik boshqaruv, adolat mezonlari, harbiy intizom	"Tuzuklar" matni asosida munozara va keys-tahlillar	Rahbarlik va yetakchilik ko'nikmalari, harbiy taktika
"Milliy g'urur" moduli	Tarixiy xotira va munosib vorislik tuyg'usi	"Ajdodlar izidan"deb nomlangan loyihaviy o'qitish	Shaxsiy mas'uliyat va harbiy qasamyodga sadoqat

Eksperiment natijalari shuni ko'rsatdiki, darslarda va darsdan tashqari tarbiyaviy soatlarda ushbu tizimli modullarning qo'llanilishi kursantlarning yetakchilik ko'nikmalari va harbiy sadoqat darajasiga jiddiy ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Eksperiment guruhida o'quvchilarning harbiy-strategik qarorlar qabul qilish tezligi nazorat guruhiga nisbatan 28% ga yuqoriladi. Eng muhimi, "O'zingizni buyuk bobolaringizga munosib voris deb hisoblaysizmi?" degan anonim so'rovnomada ijobiy javob berganlar ko'rsatkichi eksperimentdan so'ng 62% dan 94% gacha ko'tarildi.

MUHOKAMA. "Temurbeklar maktabi" harbiy-akademik litseylarining pedagogik muhiti o'zining yopiqligi, yuqori tartib-intizomi va aniq maqsadga yo'naltirilganligi bilan ajralib turadi. Bunday muhitda tarbiyaviy ishlarni quruq ma'ruzalar shaklida tashkil etish kutilgan samarani bermaydi. Bugungi raqamli texnologiyalar asrida yashayotgan o'smir yoshdagi kursantlarga Jaloliddin Manguberdi yoki Amir Temur obrazini shunchaki uzoq tarixdagi afsonaviy shaxslar sifatida emas, balki ularning shaxsiy hayotiy prinsiplari, xatolari, g'alabalari va ichki kechinmalari orqali ko'rsatish zarur.

Jaloliddin Manguberding vatan himoyasi yo'lidagi murosasiz kurashi, hatto dushman sarkardasi (Chingizxon) tan olishga majbur bo'lgan mardligi ("Ota o'g'il mana shunday bo'lishi lozim!") kursantlarda **"shaxsiy burch"** tushunchasini shakllantirishda eng kuchli pedagogik motiv hisoblanadi. Ikkinchi tomondan, Amir Temurning davlatchilik va harbiy sohadagi qonun-qoidalari jamlangan "Temur

tuzuklari" asari bugungi kunda ham harbiy menejmentning mukammal darsligidir. Undagi: *"Yuz ming otliq askar qila olmagan ishni bir to'g'ri tadbir bilan amalga oshirish mumkin"* degan qoida zamonaviy harbiy kadrdan intellektual salohiyat talab etilishini isbotlaydi. Maqolada taklif etilayotgan yondashuv o'quvchining ongiga "Men buyuk ajdodlar vorisiman, demak, mening loqayd bo'lishga, yomon o'qishga yoki zaif bo'lishga ma'naviy huquqim yo'q" degan ichki imperativni (qat'iy qonunni) joylashtirishga qaratilgan.

XULOSA. Tadqiqot natijalari va ilmiy-pedagogik tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. "Temurbeklar maktabi" o'quvchilarini harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash shunchaki umumiy pedagogik jarayon emas, balki chuqur milliy-tarixiy ildizlarga ega bo'lgan ixtisoslashtirilgan tizimdir.
2. Jaloliddin Manguberdi va Amir Temur kabi siymolarning hayoti va faoliyatini dars jarayonlariga integratsiya qilishda an'anaviy yodlash metodidan voz kechib, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish (keys-stadi) va loyihaviy o'qitish texnologiyalariga o'tish lozim.
3. Tavsiya etilayotgan uch bosqichli "Vorislik koordinatasi" modeli amaliyotda o'quvchilarning harbiy intizomi, strategik fikrlashi va ma'naviy-g'oyaviy tayyorgarligini tubdan yaxshilash imkonini beradi. Mazkur uslubiy loyihani respublikamizdagi barcha harbiy-akademik litseylar va ixtisoslashtirilgan maktablar pedagogik faoliyatiga tavsiya etish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 28-iyundagi "O'smirlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash hamda O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari va davlat xizmati uchun kadrlar zaxirasini tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4375-sonli Qarori.
2. Amir Temur. Temur tuzuklari. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 168 b.
3. Shihobuddin Muhammad an-Nasaviy. Sulton Jaloliddin Manguberdi hayoti bayoni. – Toshkent: Sharq, 2006. – 288 b.
4. Karimov X., To'rayev B. Harbiy pedagogika va psixologiya asoslari. – Toshkent: Akademiya, 2023. – 210 b.
5. Taylor, S. Strategic Leadership and Historical Motivation in Military Education. // Journal of Military Pedagogy, 2024, Vol. 12, pp. 45-58.